

Det nye norske Værk om Tordenskiold.

AF

A. P. TUXEN.

DET er med store Forventninger, man tager fat paa Læsningen af det omfangsrige, pragtfuldt udstyrede Værk¹. Forfatteren giver nemlig meget store Løfter. I »Forordet« skriver han: »Mit Syn paa Tordenskiold som Sømilitær er — saavidt jeg kan forstaa — i væsentlige Punkter afvigende saavel fra hans Samtids som fra senere Tiders Opfattelse. Netop derfor har jeg søgt paa alle Punkter at dokumentere min Opfattelse og imødegaa andres Fremstilling. Derved er mit Arbejde blevet af mere polemisk Art, end det oprindelig fra Begyndelsen af var tænkt. Og jeg er forberedt paa fortsat Kamp. Men jeg har fundet ikke at burde stoppe ved en ren sømilitær Vurdering af Tordenskiold. Jeg har ogsaa stillet mig den Opgave, at belyse Tordenskiolds Liv og Virke fra et rent nationalt Synspunkt og besvare det Spørgsmaal, hvor vidt vi har Ret eller ej til at kalde ham Norges Nationalhelt. Og ogsaa paa dette Omraade er jeg forberedt paa fortsat Kamp«. I Indledningen hedder det videre: »Hensigten med dette Arbejde er da at give en fuldstændig og historisk Fremstilling af Tordenskiolds Liv og en Undersøgelse af hans Betydning som Norges Nationalhelt. Det er intet populær-historisk Arbejde i Konkurrence med de tidligere fra dansk Haand. Det er en sømilitær Undersøgelse, bygget paa Urkilderne, en Undersøgelse af Matrosen og Admiralen, af Menne-

¹ Viceadmiral Tordenskiold av Olav Bergersen, Kaptein i den kgl. norske Marine. Trondhjem 1925.

sket og Manden som historisk Forgrundsfigur«. Med andre Ord: Tordenskiolds Liv og Virke skal for første Gang optages til videnskabelig Behandling. Der skal bygges paa bar Bund, og Grunden skal først ryddes; ukyndige Bygmestre har for længe siden af daarlige Materialer og paa et usikkert Fundament opført en Bygning, som nu bør forsvinde og give Plads for et solidt Hus, der er Helten og hans Fædreland værdigt. Caspar Peter Rothe hedder den gamle Bygmester, hvis utidssvarende Værk skal og bør forsvinde; ved nærmere Eftersyn viser det sig dog, at noget af det gamle Materiale kan bruges til den nye Bygning; men senere Tidens Forsøg paa at modernisere Rothes Arbejde er faldet temmelig daarligt ud og har ingen Betydning.

Forfatteren har mange Betingelser for at løse den Opgave, han har sat sig: gode faglige Kundskaber, militært Blik, Forskerlyst, Kombinations- og Fremstillingsevne; med utrættelig Flid har han opsøgt, ordnet og behandlet et stort Stof, indsamlet i Litteraturen, i inden- og udenlandske Arkiver; han omfatter sit Emne, sin Helt og sit Land med stor Kærlighed; han har med Vilje anlagt sit Arbejde polemisk, men lader sig under Tiden af sit Temperament rive hen til at bruge Udtalelser om Personer og Forhold, som han ikke kan dokumentere; den kølige Polemiker kommer i Reglen bedre fra det end den, der lader sin Pen løbe varm; Værket vilde have vundet meget, hvis Forfatteren havde været lidt mindre »forberedt paa fortsat Kamp«; selv en Krigshistoriker kan overmaade godt optræde fredsommeligt som Forfatter. Man mærker jo snart, at Kaptajnen ikke er Historiker af Faget; han er ikke tilstrækkelig objektiv, kan ikke skrive sine ira et studio, kender ikke Begrænsningens Kunst, og man har en Følelse af, at han ikke har en tilstrækkelig bred historisk Basis. Det er Skade; for han har haft et fortrinligt, hidtil meget lidet benyttet Materiale til sin Raadighed. Videnskabernes Selskab i Trondhjem besidder nemlig et »Tordenskioldsarkiv«, som det erhvervede i 1797. Det indeholder Journalerne fra saa at sige

alle de Skibe, Tordenskiold har ført, Protokoller over modtagne og udgivne Ordre 1712—1716, en Del Skrivelser fra Tordenskiold, Gehejmeprotokol over hans Korrespondance med højere Myndigheder fra November 1716 til December 1717, en Kopibog, tilhørende Tordenskiolds Dødsbo, Revisionsprotokol med Antegnelser vedrørende »Ormen«s og »Løvendals Galej«s Regnskaber. En Del af Sagerne kendes jo nok hernede gennem Kopibøger, Koncepter og indgaaede Skrivelser; men alt, hvad der vedrører Forholdet til de norske Lokalmyndigheder, findes kun i Norge. I Statsarkivet i Trondhjem har Forfatteren foretaget indgaaende Undersøgelser, og Rigsarkiverne og de store Biblioteker i Oslo, Stockholm og København har han besøgt. Sit Værk har han »udført som fyrabendsarbejde« og har i 4 Aar anvendt sin Fritid og store Dele af sine Nætter derpaa. Trods denne kolossale Flid har Tiden alligevel været for knapt tilmaalt; de Undersøgelser, Forfatteren har kunnet udføre i sit Hjemland, er utvivlsomt grundige nok; men i det danske Rigsarkiv har han ikke arbejdet tilstrækkeligt længe til at trænge til Bunds i Sagerne; paa flere afgørende Punkter er han kommen til et urigtigt Resultat, fordi han ikke har haft Tid til systematisk at gennemgaa alle de Pakker og Protokoller, som kunde indeholde — og virkelig ogsaa indeholder — Stof, der har Betydning for hans Arbejde. Forfatteren har haft altfor travlt med at faa sin Bog ud; havde han ladet den ligge nogen Tid, havde han sikkert beskaaret den en Del, hvad der kun havde været gavnligt, og havde han ikke jaget paa med Trykningen, men givet sig Tid til at læse en omhyggeligere Korrektur, vilde Trykfejlenes Antal være bleven stærkt formindsket. Forfatteren stiller store Fordringer til andre; Fejl og Unøjagtigheder paatales skarpt; han dadler dem, der skriver Peder Tordenskjold i Stedet for Peter Tordenskiold, og han har Ret; fra Erasmus Montanus ved vi, hvor galt det gaar, naar man ændrer Peer til Peiter; men saa har man ogsaa Lov til at kræve stor Nøjagtighed af ham; denne Fordring

er han imidlertid langt fra at honorere. Her er en Buket, indsamlet paa Side 1072: Hvem er den bayerske Kong Ferdinand, der duellerede 1703? og hvem er Emile de Girardine, Victoir Noir, Bulanger og Armand Carrd? Den sidste hed Carrel, de andre Trykfejl er det lettere at rette, og meget at sige har de ikke; værre er det imidlertid, naar Forfatteren lader Valentin Eickstedt dø som General og Overkrigssekretær i Stedet for som Gehejmeraad og Amtmand; tilmed faar den stakkels Mand aldrig sit rigtige Navn, men kaldes snart Eichstedt, snart Eckstedt, Eikstedt eller Eicstedt, hvilket er saa meget uheldigere, som de 2 første Navne virkelig bæres af tyske Slægter. Frederik IV's bekendte Kammersekretær, Andreas Lüders, faar dog imellem sit rette Navn, men kaldes ellers i Flæng Lüdersen Lyders og Lydersen; Løvenørn faar snart v snart w, Judichær kaldes konsekvent Judichæer, Brasck er bleven til Bosch, o. s. v. Hvem er for Resten Hertugen af Welling? (S. 1064). De almindelige Trykfejl lader jeg ligge; nogle enkelte skal jeg dog anholde: de latinske Epigrammer Side 1082 er i høj Grad mishandlede. Lachesis er bleven til Lachefis, esse til effe, lusoris til lusforis o. s. v. Alt dette er ganske vist mindre væsentligt; men den Slags Unøjagtigheder hæmmer i nogen Grad Glæden over alt det nye og gode, som Bogen bringer, og tvinger den kritiske Læser til at være paa sin Post; han føler sig aldrig helt tryk. Forfatteren er selv meget kritisk og aggressiv; det er ganske i sin Orden, at han »dokumentarisk« tilintetgør Rothes urigtige Paastande, og at han energisk protesterer mod Chr. Bruuns bornerte og ganske urigtige Opfattelse af Curt Adelaer; den første, der opponerede herimod var i øvrigt August Bournonville, hvis Ballet: »Cort Adeler i Venedig« første Gang gik over Scenen 14. Jan. 1870; baade i Ill. Tid. og i »Mit Teaterliv« angreb han Overbibliotekaren, »der med stor Flid afklædte min Helt den nu i to Aarhundreder hævdede Berømmelse«. Men det er Tidsspilde at berigtige de talrige Fejl, der findes i I. C. Tuxens populærhistoriske

Arbejder, som ingen Forsker vil benytte som Kilde; de mange Udfald mod Oehlenschläger og E. v. d. Recke kunde gerne have været sparede, og der er ingen Grund til at laste Carit Etlar, fordi han »lænses for Vejret paa en læger Val«, og er uvidende om, at Salomon Baadsmænd var Løjtnant. »Populærhistorikerne« og Digterne har bidraget meget til at vedligeholde Glansen om Tordenskiolds Navn, selv om man maa beklage, at Oehlenschläger ikke har haft Øje for, at Helten ikke var en raa Matros, men en Verdensmand med fine Manerer, og at Recke har forvexlet Admiral Raben med Gabel og har forsømt at sætte sig ind i »Krigsforhørets Akter«, inden han skrev i Berl. Tid. om Danckwardt og Marstrand.

Bogen begynder med en meget udførlig, godt dokumenteret og særdeles interessant Redegørelse for Tordenskiolds Slægt. Faderen, Jan Wessel, var ikke, som Edvard Holm er kommen for Skade at skrive i Danmarks Riges Historie, Skrædder i Trondhjem, men Raadmand, Købmand, Skibsreder, Hus-, Grund- og Godsejer. Om hans Liv og Virke giver Forf. mange Oplysninger, lige saa om hans Hustru Maren Schøller, der overlevede ham i 26 Aar og døde 1742 »højt agtet af sine Omgivelser«; hun havde selv medbragt Formue i Ægteskabet og førte som Enke et gæstfrit Hus paa Godset Ringved. Som Raadmand havde Jan Wessel 165 Rdlr. i Løn, men, naar Forfatteren siger, at man i 1699 kunde købe 55 Køer for denne, og at Summen vilde svare til 27 500 Kr. i 1922, maa jeg gøre opmærksom paa, at Kapitelstaxten for Rug 1699 var 4 Rdlr. 8 β. pr. Tønde¹, saa at Tordenskiolds Fader ikke vilde have kunnet skaffe sin Familie det tørre Brød, hvis han skulde have levet af Lønnen alene. Børneflokket var nemlig meget stor; den endnu bevarede Wesselske Familiebibel giver Oplysninger om 5 Døttres og 12 Sønners Fødsel, og flere har der ikke været; mellem det ældste og det yngste Barn var der 24

¹ W. Scharling: Pengenes synkende Værdi. Kbhvn. 1869.

Aar¹. Tordenskiold rager højt op over sine 11 Brødre; men ingen af dem blev Proletarer; 3 blev Præster, 1 Købmand, 6 Sømænd; af disse blev 1 Kaptajn i Flaaden og Overlods, 1 Kommandør i Rusland og 1 karakteriseret Viceadmiral og Godsejer i Danmark; kun 1 døde som Barn. Det var raske Dreng, som det er højest fornøjeligt at læse om; selv Teologerne var ingen Hængehoveder; den ældste Broder, Christopher, hvis Efterslægt endnu lever, blev efter en stormfuld Ungdom Præst og døde elsket og anset 80 Aar gammel; en af hans Sønner blev adlet under Navnet Tordenskiold. Digteren Johan Herman Wessels Fader var legitimeret Søn af Jan Wessel, Raadmandens ottende Søn. Den yngste af Brødrene, Caspar, gjorde først rigtig Karriere efter at være udtraadt af Tjenesten; han fik som afgaet Kaptajn Schoutbynachts Karakter og blev 27 Aar efter Viceadmiral for at kunne ægte en rig, adelig Enke. Af de følgende Generationer af den Wesselske Slægt giver Forf. mange fornøjelige Skildringer; saa vel medens Tordenskiold levede som efter hans Død blev hans Søskende og deres Børn i høj Grad begunstigede af Kongerne, hvad der dog ikke har stemt Forfatteren blidere mod Frederik IV, der »faar være glad, om et Glemselens Slør kan sænke sig over hans Navn«². Det er et slemt »populærhistorisk« Udbrud, som ikke hører hjemme i et Værk med videnskabelige Prætensioner.

Overmaade morsom er Skildringen af Tordenskiolds mangfoldige Amouretter; upartisk fordeler Helten sine Kærlighedsgerninger over de 3 nordiske Lande. I hans Dødsbo findes en Fordring fra en Mand i Larvik i Anledning af,

¹ I Pers. Tidsskr. 8. R. V S. 169—172 behandler Statsarkivar i Oslo E. A. Thomle Spørgsmaalet om Jan Wessels Børn og udtaler, at Kapt. B. har misforstaaet ham, naar han tillægger ham en »autoritativ« Udtalelse om, at J. W. har haft en dødfødt Datter, der blev født 1697. I samme Afhdlg. gøres opmærksom paa et Par andre Unøjagtigheder.

² Side 226; jfr. den ganske overfladiske Karakteristik af Kongen Side 1076.

at den salige Herre fra $^{24}/_{11}$ 17 til $^{30}/_{10}$ 19 har betinget Kammer, Kost m. m. for et svensk Fruentimmer Ingeborg Olufsdatter Strøm; $^{2}/_{5}$ 21 begravet paa Holmens Kirkegaard Salig Viceadmiral Tordenskiolds uægte Datter, Pernille, fra Vandkunsten, og 1739 jordes i Christianssand »en fattig Pige, som fordem var besøvet af Tordenskiold«. Det var nu hendes Adelsbrev, og der var mange flere; utvivlsomt var Tordenskiold Fader til adskillige »Æresbørn«, saaledes kaldes — i det mindste paa Fyn — de uægte Børn, hvis Fader tilhører et højere socialt Lag end Moderen. Om han har haft en alvorlig Kærlighed, faar staa hen. Den meget omtalte »Frøiken Noris«, hvis Portræt findes i hans Lommebog, var for ham vistnok kun »et südskendebarn af Lord Nothingham, en frøiken af 80 000 Pund Sterling«. Man er fristet til at tro, at de gode Herrer, der har slaaet paa dette Parti, har behaget at »plaisantere«. Selv har han aldrig set hende.

Om Tordenskiolds Fødselsaar og Fødested har der hersket Uenighed; af Forf. indgaaende Undersøgelser fremgaar, at han er født 1690 i Forældrenes i 1708 nedbrændte Gaard »paa det sydøstlige Hjørne af Krydset mellem Olav Trygvesensgate og Krambodgaten«. Om hans Skolegang vides intet sikkert; det kan bestemt paavises, at han ikke har været indskrevet i Skrædderlavets Bøger; men der er en Mulighed for, at han har været i Lære hos en Barber eller rettere Kirurg. Forf. mener, at han under Kongens Besøg i Trondhjem 1704 er traadt i Stedet for en af Politiet tilbageholdt Barberlærling, hvis Rejsetilladelse han saa har benyttet. At han er rømt i Forældrenes Fraværelse, indrømmer han selv i et Brev til Kongen af 4. Oktbr. 1715; det kunde han gøre nu, men da han 9 Aar tidligere søgte om at blive Søkadet, fortalte han, at Faderen havde sendt ham til Danmark. Forf. mener, at den unge Wessel har opholdt sig hos Kgl. Konfessionarius Dr. P. Jespersen i 2 Aar til 11. Novbr. 1706, og at han hos ham har faaet sin Karakter dannet »i en religiøs Atmosfære, som aldrig senere forlod ham«, og har »lært en stærk Tro paa og Respekt

for Enevoldsmagten, repræsenteret ved Landsfaderen af Guds Naade«. Forf. antager — vistnok med Rette — at Wessel i 1706 efter Ansøgning om at maatte indtræde i Søkadetkompagniet er bleven opført paa en Expektanceliste, hvorefter han i Novbr. »efter derom underdanigst erhvervede Forlov« tiltraadte en Langfart til Troperne, hvorfra han vendte hjem 20. Juni 1708¹; efter fornyet Ansøgning synes han at være bleven udnævnt til Volontør; den 5. Oktober indsendte han et Andragende om at blive Kadet, som Overkrigssekretæren den 30. Decbr. refererede for Kongen. Kadetchefen Schoutbynacht Christen Thomesen Sehested havde til den ledige Kadetplads indstillet den af Konfessionarius anbefalede P. Wessel eller Joh. Chr. Waldenberg, Søn af Rektoren i Bergen, men da Overkrigssekretæren gjorde opmærksom paa, at Kongen havde givet førstnævnte sit Løfte, skrev denne i Margin: »Fiat Wessel«. Det er altsaa ikke rigtigt, naar det i Dsk. Biogr. Lex. XVII S. 443 anføres, at Sehested havde anbefalet Waldenberg, men udtalt sig køligt om Wessel. Udnævnelsen til Kadet kom 11. Jan. 1709; men dengang havde Wessel tiltraadt sin anden Langfart, hvorfra han vendte hjem i August eller Septbr. 1710; om denne Rejse ved man ikke stort mere, end hvad han skriver i en Ansøgning af 28. Febr. 1711², nemlig at han har været i Ostindien. Forf. mener dog, støttet paa O. A. Øverlands Optegnelser, at kunne fastslaa, at Rejsen er foregaaet med »Fredericus Quartus«, der i Novbr. 1708 afsejlede til Trankebar og i Sommeren 1710 kom til Bergen. Om Wessels Forhold, efter at han som tredje Styrmand var afmønstret fra Ostindiefareren, og til han om Efteraaret indtraadte i sit Nr. i Kadetkompagniet, ved man ikke andet, end hvad han antyder i den omtalte Ansøgning, der lige saa lidt som de foregaaende er skrevet med hans Haand, og hvis Hovedindhold er en Begæring om at blive examineret og derefter ansat som Chef paa en Fregat, der efter Forlydende skulde

¹ Om dette Togt se G. Groves Afhdlg. i Pers. Tidsskr. 3. R. IV S. 151—199.

² I. C. Hirschs Afhdlg. i Pers. Tidsskr. 2. R. V S. 52—66.

til Trondhjem. Det var noget dristigt af en 20-aarig Kadet, der kun havde staaet $\frac{1}{2}$ Aar ved Kompagniet; men han var jo Styrmand og havde 4 Aars Sømandstjeneste bag sig. Nogen Forargelse vakte den unge Mands selvbevidste Optræden ikke; men Sehested udtalte, at han endnu manglede Stadighed og Sindighed, men med Tiden kunde blive en flink Sømand, der, naar hans Forhold som Officer var godt, engang kunde faa Chefskommando. Allerede den 21. Apr. blev han beordret til at gøre Løjtnantstjeneste paa Fregatten Postillon, og den 17. Juli 1711 blev han Officer. I August blev han sendt til General Valdemar Løvendal, der med den norske Hær stod i Baahus Len; i den korte Tid, han fulgte med Hovedkvarteret, erhvervede han sig Generalens Yndest, og der er ingen Tvivl om, at han ved denne Lejlighed blev udnævnt til Chef paa »Ormen«, en af de Snaver, som Løvendal havde ladet bygge i Langesund til Brug for Norges Søforsvar. Forfatteren antager, at Wessel paa denne Rejse har faaet Øjet op for Strømstads og Dynekilens Betydning; Marstrand havde han besøgt paa Nedrejsen fra Bergen.

For at forstaa Tordenskiolds Betydning som Søkriger maa man se ham paa Baggrund af hans Samtid; Forf. har derfor givet en meget udførlig Fremstilling af Søkrigskunstens Standpunkt ved Aar 1700; jeg skal naturligvis ikke paa dette Sted gaa nærmere ind paa dette Emne, men kun gøre opmærksom paa, at der ikke er nogen principiel Forskel paa Land- og Søstrategi; Maalet er det samme: de fjendtlige Stridskræfters Ødelæggelse; Taktikken er et af de Midler, hvorved Strategien søger at naa dette; Forskellen mellem Land- og Søtaktik er af teknisk Natur. »Tilintetgørelsesteorien«, som nu har sejret, kæmpede i det 17. og 18. Aarhundrede en haard Kamp mod »Opslidningsteorien«, som hyldedes af de allerfleste Hær- og Flaadeførere; kun de militære Genier vragede den. Fremstillingen af Søtaktikkens Udvikling i det 17. Aarhundrede er i øvrigt let læselig; nogen samlet Oversigt over Strategiens Udvikling

giver Forf. ikke; han indfletter sine Bemærkninger i Fremstillingen af Begivenhederne; de tyder af og til paa, at han ikke har Øje for, at Strategien maa bøje sig for »Krigens Politik« og til Tider maa sætte sig Maal, der synes sekundære.

Efter dette krigsvidenskabelige Intermezzo tager Forfatteren fat paa Fremstillingen af den Store Nordiske Krigs Historie fra Danmark-Norges Indtræden deri og til det Øjeblik, da P. Wessel bliver aktiv Deltager. Det kan ikke nægtes, at Frederik IV ved Krigens Begyndelse manglede Forstaaelse af, hvad der maatte kræves af ham; men saa forrykt var han dog ikke, at han umiddelbart før sin Indtræden i denne »paa Grund af Pengemangel«¹ udlejede 12 000 Md. til Udlandet. Forf. synes ikke at vide, at »Auxiliærtropperne« traadte i Sømagternes og Kejserens Tjeneste 8 Aar, før de Danske faldt ind i Skaane, og at Afgivelsen af Hjælpetropper var en Følge af den Tids »Defensivalliancer«; Smaastaterne fik Subsidier af Stormagterne for at holde staaende Hære, der i Krigstid helt eller delvis stilledes til disses Raadighed.

Den 9. Septbr. 1711 overtog Peter Wessel Kommandoen paa »Ormen«, som han et halvt Aar efter ombyttede med den langt større og stærkere Fregat »Løvendals Galej«; om disse Skibes Konstruktion, Udrustning o. s. v. faar man for første Gang ordentlig Besked. »Ormen«, der kun førte 5 Kanoner, var intet Kampskib, men »Løvenørns Galej« formaade, ført af Peter Wessel, at løse Opgaver, hvor Magt skulde mødes med Magt. Skønt Fregatten ikke optraadte i Kamplinien, bidrog dens unge Chef væsentlig til Sejren under Femern 24. Apr. 1715, og fremfor alt skyldes det hans Konduite, at de besejrede Svenskere kun fik Tid til at ødelægge 1 af deres Krigsskibe, medens 3 Orlogsskibe og 2 store Fregatter blev indlemmede i den dansk-norske Flaade. Som Løn fik han den prægtige Fregat »Hvita Ørn« at føre, og da han 11. Maj med sin Prise kom ind til Kø-

¹ Side 225.

benhavn, blev han »med et Slag kendt, ogsaa i Danmark«; fra nu af var det klart, at han maatte frem, for at »Kongen« kunde faa den fulde Nytte af hans Evner og hans Egen-skaber. Naturligvis skaffede de høje Herrers Gunst og hans velgrundede Selvfølelse ham »mange Misundere indenfor Eta-ten«; det er aldrig behageligt at blive gaaet forbi, og er Springerens selvfølelse, finder man ham utaalelig og vigtig. I Okt. 1712 blev han Kaptajnløjtnant og i Dec. 1714 Kap-tajn; i alt gik han forbi 60 Formænd.

Beretningen om Peter Wessel som Chef for »Løvendals Galej« fylder 225 Sider, men samtidig faar man en Fremstilling af Krigsbegivenhederne fra Foraaret 1712 til Foraaret 1715. Forf. Kritik er haard og ikke altid helt beret-tiget; han glemmer, at Krigen var en Koalitionskrig; for Danmarks tyske Forbundsfæller gjaldt det i første Linie om at faa Sverige ud af »Riget«; kun naar det havde fast Fod dér, blev det en værdifuld Forbundsfælle for Arvefjen-den: Frankrig. Heri ligger Betydningen af Ødelæggelsen af Stenbocks Transportflaade 1712, og dette er Grunden til, at der blev sat saa meget ind paa Erobringen af Stade, Strålsund og Wismar. Naar Forf. Gang paa Gang paastaar, at »al Søkrigshistorie lærer, at intet værdifuldt opnaas, hvis Lederen træffer sine Dispositioner ud fra det Synspunkt, at han selv ikke skal lide noget«, glemmer han, at de nye-ste Søkrige viser, at den Leder, der benytter sin artilleri-stiske Overlegenhed til at skyde sin Modstander sønder og sammen paa en Afstand, hvor denne ikke kan naa ham, netop opnaar noget højst værdifuldt uden Risiko. En hel anden Ting er det, at man intet afgørende naar ved Ma-nøvrer, men kun ved Slag.

Som Chef for »Hvide Ørn« fik Peter Wessel Lejlighed til at udfolde og udvikle sine glimrende Evner som Sømand og Søkriger; han deltog med Bravur i Felttoget 1715 og erhvervede sin gamle Chef, den gæve Søhelt Chr. Th. Sehe-steds Beundring. I sit mærkelige Brev af 6. Oktober til Kongen fremhæver den 24-aarige Kaptajn med stor Frejdig-

hed sine Fortjenester, fortæller om sin Flugt fra Hjemmet, om sit Ophold hos Dr. Peter Jespersen, der skaffede ham Forældrenes Tilgivelse, om sine Misundere, og gør opmærksom paa, at der i Kongens Tjeneste er større Mænd, der ikke er af saa god Familie som han; han finder sig ikke fuldt paaskønnet efter Fortjeneste, men mener, at andre ikke med Billighed kan fortryde, om Kongen allernaadigst »kaster sin Naade« paa ham. Brevet kan nok opfattes som en Ansøgning om Nobilitering; saaledes forstod Kongen det ogsaa, og den 24. Febr. 1716 blev han adlet med det Navn, hvorunder han nu alene kendes: Tordenskiold.

Det var i Felttoget 1716, at Tordenskiold udførte den Bedrift, der gav ham en Plads blandt den dansk-norske Sømagts bedste Mænd; Forf. har anvendt 110 Sider paa Fremstillingen af dette Felttogs maritime Del; det er Værkets Hovedafsnit, men det er netop det, der frembyder de største Mangler, idet Undersøgelserne i det danske Rigsarkiv ikke har været dybtgaaende nok. Jeg skal ikke give noget Resumé af Felttoget, men henvise til den Fremstilling, jeg har givet i »Bidrag til den St. Nord. Krigs Hist.« Bd. VIII, der vil udkomme i Sommeren 1927, og i øvrigt gøre opmærksom paa de Punkter, hvor Forfatteren er kommen paa Afveje. Naar han (S. 581) meddeler, at Carl XII i Jan. 1716 var rede til med 16—20 000 Md. at rykke over Isen til Sjælland, er det ganske urigtigt; i Skaane stod højst 9 000 Md., hvoraf kun 5 000 Ryttere til Nød var feltdygtige¹.

Efter at have opgivet Planen mod Sjælland vendte Kong Carl sig mod Norge og gik over Grænsen den 8. Marts; den norske Hær, der havde afgivet en stor Del af sit Fodfolk til Danmark, tog ikke imod Slag, men gik langsomt tilbage til en Stilling ved Gjellebæk mellem Christiania og Drammen efter at have efterladt de nødvendige Besætninger i Fæstningerne. Regeringen i København fattede sig hurtigt efter den første Forskrækkelse og traf Forberedelser til at

¹ N. Gyllenstierna til Kongen ^{30/12} 15 gl. St. (Sv. R. Ark.).

komme Norge til Hjælp; Kongen meddelte den norske Vice-statholder, at han snarest vilde sende en Eskadre med Tropper og betydelige Forsyninger derop; de 3 norske Regimenter i Danmark fik Marcheordre, og de Krigs- og Transportskibe, der skulde bringe Hjælp, blev udrustede og samlede. Den 27. Marts afsejlede »Hvide Ørn« under Tordenskiolds Kommando med Generaladjutant Løvenørn, Generalmajor Grev Sponneck og 3 andre Officerer om Bord til Holmestrand for at støtte den kommanderende General og bringe Kongens Besked om, hvorledes Situationen var. Naar det (S. 588) siges, at der fulgte en Del Kaptajner med, som skulde gøre Tjeneste i Norge, er det urigtigt; de danske Befalingsmænd beordredes først den 4. Apr. og kom den 18. til Norge paa »Højehald«¹. I de første Dage af April fik Eskadrechefen, Viceadmiral C. C. Gabel, sin Instrux: han skulde bl. a. landsætte de tre norske Regimenter, proviantere Fæstningerne og blokere Gøteborg². Den 10. April kom Gabel til Ankers paa Fladstrands Red³; hans Eskadre bestod af 7 Orlogsskibe og 4 Fregatter fra Hovedflaaden, men han skulde ogsaa have Kommandoen over det norske Skær-gaardsforsvar og de øvrige i Norge hjemmehørende Krigsskibe. Den 14. April var Tordenskiold og Løvenørn paa Hjemvejen fra Norge om Bord hos Gabel, der om Morgenens var afsejlet fra Fladstrand; den 17. landsatte han de 3 norske Rgtr. ved Frederikstad; den 19. konfererede han i Gjellebæk med Overkommandoen, og den 23. blev Moss erobret under udmærket Samarbejde mellem Hærens og Flaadens Førere. Naar Forf. (S. 592) følger Gabel og lader Oberstlt. H. J. Huitfeldt lande Syd for Byen i Stedet for Nord for den, kommer det af, at han ikke har kendt dennes egen Rapport og Skibsjournalerne. Da Gabels Eskadre var kommet op, og Moss var faldet, var Forbindelsen mellem den svenske Hær, der stod ved Christiania, og Moderlandet kompromitteret. Carl XII

¹ Kgl. udf. Expd. 4/4; »Pr. Christian«s Journal 18-19/4.

² Kgl. udf. Expd. 2/4—3/4.

³ Skibsjournalerne.

brød op og marcherede ned mod den svenske Grænse, langsomt efterfulgt af Nordmændene. Der kunde nu blive Tale om en søværts Forbindelse mellem den svenske Hær og Gøteborg, der var Station for en Flaadeafdeling, hvis Fartøjer kunde dække Transportskibene paa deres Sejlads gennem Skærgaarden og sammen med de talrige Kapere besværliggøre Forbindelsen mellem Danmark og Norge og mellem de danske Provinser indbyrdes. Ved at forblive i de norske Farvande og ikke gaa ned til Østersøen, hvorfra den svenske Hovedflaade i Begyndelsen af Maj havde fordrevet Schoutbynacht Ulr. Kaas' meget underlegne Eskadre, indlagde Gabel sig megen Fortjeneste af Norges Forsvar, hvad Forf. ogsaa anerkender. Selv om man kunde blokere Gøteborg effektivt — hvad der i Sejskibsperioden var umuligt — vilde man ikke derved kunne tilintetgøre de svenske Søstridskræfter; dette kunde kun naas ved at angribe dem i deres Smuthuller eller paa deres Sejlads gennem Skærgaarden. Forf. mener, at Gabels strategiske Begreber ikke var udviklede nok til at forstaa Offensivens Betydning, medens dette var Tilfældet med Tordenskiold; men det er en Fejltagelse, der skyldes Mangel paa Kendskab til Kilderne.

Den 23. April under Kampen om Moss fik Gabel Melding om, at en svensk Transport laa ved Koster i den baahuslenske Skærgaard, og efter Kampen undersøgte han personlig, hvorledes det forholdt sig dermed. »Søndag 26. Apr. Morgen kom jeg om Bord i mit Skib¹, havde voren med min Chaloupe 8 Mile herfra at bese en svensk Transport, liggende i en Havn Styr Sund². . . .« I de følgende 4 Dage var der saa meget, der lagde Beslag paa Gabels Arbejdskraft og krævede hans Nærværelse, at han først den 30. kunde beskæftige sig med den svenske Transport. »Fredag 1. Maj Morgen detacherede jeg Kommandør Vibe med 2 Orlogsskibe, 5 Fregatter og Skærbaade for at kupere Fjendens Transport; om Aftenen satte jeg mig i min Chaloupe og roede bag efter

¹ Eskadren laa ved Larkollen Syd for Moss.

² I Skærgaarden, 4 Kilom. S. V. for Strømstad.

og kom Lørdag 2. Maj Morgen til Vibe«. Blandt Fregatterne var »Hvide Ørn«, hvis Chef skulde blive Sjælen i alle Foretagender mod Sveriges vestlige Søgrænse. Af Pladshensyn skal jeg ikke gaa nærmere ind paa Styr Sundsexpeditionen, men henvise til min Fremstilling i Bind VIII; kun skal jeg omtale, at Gabel udtaler sig beundrende om Tordenskiold, »som efter hans sædvanlige Bravur holdt en god Konduite«, og at han slutter sin Beretning om Kampen den 2. Maj med at indberette, at han har beordret Vibe til at indeslutte Svenskerne i Styr Sund; naar den svenske Hær i en nær Fremtid har forladt Norge, vil han kaste nogle Tusinde Mand i Land paa Styr Søerne og bombardere de fjendtlige Skibe; han ved meget god Besked om disse, og slutter med at sige: »Havde jeg nu voren saa lykkelig og havde en Par Pramme, en Par Galioter og vores andre Galejer, da skulde den Sag snart voren afgjort. . . .«

Naar Forfatterens Fremstilling af Expeditionen til Styr Sund er bleven ufuldstændig og unøjagtig, og naar han har faaet en urigtig Opfattelse af, hvortil Gabel vilde bruge Pramene, beror det paa, at han ikke har benyttet Skibsjournalerne og ikke har kendt Viceadmiralens Rapport til Kongen af 4. Maj, som er en Dagbog over Begivenhederne fra 26. Apr. til nævnte Datum. Den ligger ikke blandt Admiralens andre Rapporter, men er som Bilag fulgt med Kongens Ordre til Konseillet i København, dat. Glückstadt 9. Maj. Disse Ordre kan man ikke lade uændsede, naar man optræder med saa store Prætensioner som Forf., der »bygger paa Urkilderne«, saa meget mindre, som han ved, at den svenske Historiker Dr. J. A. Lagermark har kendt dem og flygtigt omtalt dem i sin fortræffelige lille Bog: Karl XII. Krig i Norge 1716. (Upsala 1883). Man tør virkelig ikke gaa ud fra, at det danske Rigsarkiv har formøblet dette og et andet lige saa vigtigt Aktstykke, som Forf. heller ikke har kunnet finde. Lagermark har den Uvane at transponere Aktstykkernes Dato til gl. Stil, hvad der ogsaa andet Steds har haft skæbnesvangre Følger for »Tordenskiold«s Forfatter. Naar han saaledes (S. 607) udtaler, at

det, hvis Lagermark har Ret, sandsynligvis er ved Styr Sund, at Gabel har lovet Tordenskiold Kommandoen over en Expedition mod de svenske Galejer, tager han fejl; det skal nedenfor paavises, at et saadant Løfte, der udtrykkelig gælder Dynekilen, blev givet ved en senere Lejlighed.

Den 11. Maj blev Tordenskiold af Gabel sendt med Breve til København, hvortil »Hvide Ørn« ankom den næste Dag. I et af Brevene udtalte Viceadmiralen, at han under ingen Omstændigheder vilde forlade de nordiske Farvande¹. Under Opholdet i København forhandlede Tordenskiold med Admiral Sehested og Konseillet om Norges Søforsvar og Gøteborgs Blokering, og der blev udfærdiget nye Instruxer for Gabel, hvori der — trods Tordenskiolds Nærværelse ved Udarbejdelsen — ikke er Tale om noget Angrebsforetagende mod den svenske Skærgaardsflaade². Det maa bemærkes, at de dertil nødvendige Pramme laa i de pommerske Farvande og ikke kunde komme til København paa Grund af den svenske Flaades Overmagt i Østersøen.

Den 20. Maj afsejlede Tordenskiold fra København med de nye Instruxer. Blokaden af Styr Sund var opgivet den 8. Maj; men den 17. havde Gabel sendt Kommandør Vibe med Orlogsskibene Prins Vilhelm og Fyn samt Fregatten Højenhald til Yigsiden »at hindre Fjenden i at tentere noget med sine Galejer«³. Den 19. Maj Kl. 2. E. M. saa man fra Vibes Skibe indenfor Klipperne og udenfor Dynekilen en Del fjendtlige Galejer og Skibe⁴; herom afgik Melding til Gabel, der med Resten af sin Eskadre krydsede mellem Fladstrand og Marstrand, og den 20. skrev han til Gehejmeraad Sehested, at Vibe lige havde meldt, at Fjenden med sin Flotille og sine Transportskibe var sejlet ind i en Havn,

¹ Afskr. i Gehr. Sehesteds Arkiv: Læg. Adm. Gabel 1715—20.

² Kons. Relat. til Kg. ¹²/₅—¹⁴/₅; om disse Fhdlg. taler Forf. ikke.

³ »Pr. Vilh.« og »Fyn«s Journ. Disse Skibe havde ikke som af Forf. antaget (S. 625) ligget ved Makø siden den 10. Maj.

⁴ Skibsjournalerne.

der hed »Dynekille«¹. Heller ikke denne Skrivelse har Forf. kendt; ellers havde han ikke (S. 617) udtalt, at man 21. Juni ikke vidste, at Svenskerne var i Dynekilen. Den 22. Maj kom Tordenskiold om Bord hos Gabel, der utvivlsomt har fortalt ham, hvor den svenske Transportflaade laa, og meddelt ham, at han var udset til at angribe den, naar Prammene kom; han vidste jo fra Styr Sund, at Tordenskiold ikke var bange for at løbe ind i de trange Skærgaardsløb og Fjorde. Hertil sigter Tordenskiold, naar han den 21. Juni skriver til Kongen. . . . »Kammerherre Gabel, der for rum Tid haver forlangt mig til den Expedition mod den svenske Flotille og Proviantskibe for Armeen, som nylig er tilbagekommen fra Gottenborg nu ved Dynekilen beliggende, 1 Mil fra Strømstad«². I denne Skrivelse siger Tordenskiold ikke et Ord om, at han er Ophavsmanden til Tanken om en Expedition mod Dynekilen; havde han været det, havde han saa vist ikke tiet stille. Dette Aktstykke har Forf. ikke kendt; gennem Lagermarks Bog³ har han faaet Færtens af, at der skulde existere en Skrivelse fra Tordenskiold til Kongen af »10. Juni«; men da Rigsarkivet i Kbhvn. meddelte, at der ikke fandtes nogen saadan, har han slaaet sig til Ro med at beklage, at ogsaa denne Skrivelse er kommen bort. At Forf. ikke har opdaget, hvad der dølger sig i Sehesteds Arkiv eller i Kgl. Ordre til Konseillet er forklarligt, men ikke undskyldeligt, da han jo har villet udgive et Standardværk; men at han ikke har gennemgaaet en saa vigtig og saa let tilgængelig Kilde som »Refererede Sager« er ganske ufatteligt. Naar man ikke kender den meget omtalte Skrivelse, kan man jo nok af »de foreliggende Dokumenter« fastslaa, »at Tordenskiold ikke af Gabel er sendt ned til København for at hente Prammene og Galejerne« (S. 618). »Sendt« er han da heller ikke, bl. a. fordi Gabel, da Tordenskiold var hos ham, ikke kunde disponere over disse Fartøjer; men mundtlig

¹ Gehr. Sehesteds Arkiv: Soetetaten vedkommende.

² Ref. Sag. 10/7 N. 20.

³ S. 73 Note 2.

Aftale er uimodsigelig truffen. Gabel var ikke blottet for strategisk Blik, og, naar han den 6. Juni skriver til Kongen, at han, naar Prammene kommer, vil lægge sig »tæt ind under Gøteborg«¹, betyder det kun, at han med sin egen Eskadre vil blokere Skærgaardsflaadens Basis, medens Tordenskiold udfører sin Mission, hvortil de store Skibe ikke kunde bruges. Den 4. Juli skriver Gabel², at han har modtaget Kongens Ordre af 20. Juni, (som Forf. heller ikke har kendt, skønt den findes i Krigskanc. Kgl. udf. Exped. N. 1327), og udtaler, at han stærkt længes efter Tordenskiold og haaber, at han, naar han faar dennes Skibe, vil være »mere end suffisant mod den Gøteborgske Eskadre«. Forf. slutter heraf (S. 624), at Gabel kun har haft til Hensigt at blokere Gøteborg, »nogen offensiv Plan med den ventede Styrke skimtes ikke«. Havde han kendt Tordenskiolds Skrivelse af 21. Juni og erindret, at en Del af »den Gøteborgske Eskadre« laa i Dynekilen, havde han vel udtalt sig noget anderledes. Men det, at Gabel ikke var en ren Umulighed, formindsker aldeles ikke Tordenskiolds Fortjeneste. Efter Besøget hos Gabel den 22. Maj sejlede han efter Ordre til Staværn for at samle og nedføre en Konvoj; paa eget Initiativ rejste han op til Christiania og formaaede Vice-statholderen til at beordre Gabel til at transportere de ved Fladstrand samlede jyske Batailloner til Norge; den 8. Juni, 2 Dage efter sin Tilbagekomst til København, overbragte han General-Admiralen en Memorial, hvori han bl. a. angav, hvorledes de lige fra Pommern ankomne Pramme kunde anvendes til at proviantere Frederikshald og ødelægge den svenske Transportflaade; den 10. indsender han en supplerende Memorial, og den 12. indberetter han til Krigskancelliet, at han af Gyldenløve er udsét til at kommandere Prammene med flere Fartøjer under en Expedition til Norge; samtidig beder han om en Maanedes Gage til Mandskabet; dette blev bevilget af Kongen, der den 13. Juni beordrede

¹ Krigskanc. Indk. Sager.

² Krigskanc. Indk. Sager.

Tordenskiold til at proviantere Frederikssten; den 18. faar han Sejlordre: som »Formand og ældst Kommanderende« skal han afsejle til Norge med Prammene, Galejerne, et Par Fregatter og nogle Proviantskibe; de platgaaende Fartøjer skal han efterlade ved Koster eller Dynekilen, de øvrige skal sendes til Gabel, hvis Ordre han skal tage m. H. t. at gøre Fjenden al Afbræk i dennes forehavende Dessein. Den 21. Juni indsender Tordenskiold saa den omtalte Skrivelse til Kongen, hvori han udtaler sit Haab om guddommelig Hjælp »udi mit Forsæt at ruinere dem«, d. v. s. Svenskerne i Dynekilen, hvorefter han, for at undgaa Disputer med de Fregatkaptajner, der er ældre end han, beder om at faa Kommandørkaptajns Karakter; han henviser til de 7 »Aktioner« fra 1715 og til »den temmelige Rencontre« i Styr Sund samt til den lige fuldendte heldige Konvojering af 82 Skibe fra Staværn og slutter med at forsikre, at han ikke søger Forfremmelse for »Charegterens« Skyld, men kun for Kongens Tjeneste. I Ordre af 26. Juni¹ paalægges det Gabel, inden han blokerer Gøteborg »af yderste Evne lade sig være angelegen det forehavende Dessein paa de udi den svenske Havn Dünekilden liggende fjendtlige Skibe og Fartøjer næst Guds Hjælp lykkelig at udføre«. Den Gang vidste man i København, at det nu var umuligt at løbe ind til Frederikshald. Hvem har nu Æren for, at Dynekilen blev Expeditionens Maal? At Gabel fra første Færd har været klar over, at man maatte gaa angrebsvis til Værks mod Fjendens søværts Forbindelseslinie, fremgaar af hans Forhold før, under og efter Styr Sundaffæren, at han har vidst, at Transporten laa i Dynekilen, inden Tordenskiold den 22. Maj kom om Bord til ham, fremgaar af Skrivelsen til Sehested af 20. s. M. At han i den unge Kaptajn har set den rette Mand til Udførelsen af Hvervet, udtaler denne klart nok i sit famøse Brev af 21. Juni. At Tordenskiold har vundet Gyldenløve, og at denne igen har vundet Kongen

¹ Kgl. udf. Expd. N. 1357.

for Sagen, er der næppe Tvivl om. Befalingen af 26. Juni er aggressiv nok.

Den 2. Juli gik Tordenskiolds lille Eskadre under Sejl; naar Gabel fik Underretning herom, vides ikke, men den 7. mellem Kl. 7—8 FM. forlod han sit Flagskib »Prins Christian«, der laa ved Larkollen og roede til Frederikstad; den 8. mellem 8—9 FM. kom han om Bord hos Vibe paa »Pr. Vilhelm«, fra hvis Ankerplads Indløbet til Dynekilen kunde ses¹. Den 7. Juli omtrent Kl. 1 EM. fik Kommandør Vibe fra en Skærbaad Melding om, at der var 12 Sejlere i Søen; han gav Signal til at sejle, men det blev Stille; om Aftenen gik han ud med sin Chaloupe for at faa Forbindelse med disse Skibe, men maatte vende om, før han naaede op til dem; Kl. 3 Morgen den 8. sejlede Kaptajnløjtnanten paa »Fyn« ud med sin Chaloupe; han kom først tilbage Kl. 11^{1/2} FM. og meldte, »at det var vore Skibe, der kom«; men Vibe havde allerede Kl. 6 fra en Brandvagt faaet Melding om, at der laa 11 Sejlere ved »Hersø« d. v. s. »Hellesø«². Til Fremstillingen af selve Dynekilsaffæren har Forf. som Hovedkilde benyttet Tordenskiolds Kopibog, »Hjælperen«s og »Hvide Ørn«s Journaler; derimod har han ikke turdet anvende »en hos Rothe indtaget Skrivelse, som ikke findes i nævnte Kopibog i Trondhjem«; det kunde han nu godt have gjort »uden at risikere noget«; den er nemlig en temmelig korrekt Gengivelse af den med Tordenskiolds egen Haand underskrevne Originalrapport, der findes i Admiralitetets Indkomne Sager 15. Juli 1716. At der ofte er ikke ringe Uoverensstemmelser mellem Originalskrivelsen og Kopibogen, ved enhver Historiker; men da den første Kilde ofte er forsvunden, maa man jævnlige nøjes med den sidste. Jeg skal ikke gaa nærmere ind paa Kampen, men blot berigtige Fremstillingen paa adskillige Punkter. Forf. har ikke kunnet finde nøjagtige Oplysninger om Tordenskiolds Artilleri-

¹ »Pr. Christian«s og »Pr. Vilhelm«s Journaler.

² »Pr. Vilh.«s og »Fyn«s Journaler; det passer ret godt med Forf. Angivelser, der er tagne fra »Hvide Ørn«s Logbog.

styrke; havde han gennemgaaet Krigskancelliets Indk. Sager, vilde han have truffet paa en udførlig Indberetning dat. Bremerholm 6. Febr. 1716, der angiver Bestykningen paa hvert enkelt af Flaadens Skibe; de af ham opgivne Kalibrer er urigtige. »Hjælperen« havde saaledes kun 16 24 Pds. og 22 6 Pds. Kanoner — ikke 46 (36?) 24 Pds. »Arca Noæ« 18 18 Pds. og 2 Haubitser; »Vindhunden« havde ganske vist 18 Kanoner, men deraf var 12 3 Pds., 6 2 Pds., og Fregatten havde altsaa ingen Betydning som Kampskib. Efter Tordenskiolds Beretning begyndte Skydningen Kl. 7¹/₂ FM. og endte Kl. 1¹/₄, da »Stenbocken« strøg Kommandoen; naar man har arbejdet med Fægtningsrapporter, hvad enten det nu gælder Krig eller Manøvrer, ved man, at Førerne — særlig de højeste — aldrig ser paa Uret; langt paalideligere Oplysninger faar man fra dem, der har været i Reserve eller har været Tilskuere; her træffer det sig saa heldigt, at der har været flere interesserede og kyndige Tilskuere til Stede; men dem har Forf. desværre ikke kendt. Kommandør Vibe skriver i sin Journal, at han den 8. Juli i Dagvagten 6—7 Glas altsaa c. 7¹/₄ FM. saa nogle Skibe staa ind i Dynekilen, og strax begyndte Kanonaden; fra »Fyn«s Top saas en halv Time tidligere »vores Galejer med 2 Pramme og nogle andre Skibe, som var kommen fra København, kom af Søen og holdt ind i Dynekilen«; som rimeligt er, har Tordenskiold angivet Tidspunktet for Ildens Aabning rigtigt. »Hverken i Tordenskiolds Rapport eller i nogen af de tilgængelige Journaler er der med et Ord nævnt noget om, at Gabel var til Stede under Kampen«, siger Forf. (S. 634); baade »Pr. Vilhelm«s og »Fyn«s Journaler er imidlertid let tilgængelige, og det kan jo have sin Interesse at se, hvad de fortæller om den Sag. Vibe skriver: »I Formiddagsvagtens 1ste Glas (8—8¹/₂) kom Admiral Gabel om Bord og hørte det skyde kraftigt i Dynekilen af Pramme, Galejer og Fregatter, som attakerede de fjendtlige Galejer; i 7. Glas (11—11¹/₂) fo'r jeg og Admiral Gabel i min Chaloupe der ind. Sidst i denne Vagt hørte vi ikke

mere Skydning«. En Chaloupe fra »Fyn« fulgte med, og i dette Skibs Journal siges ogsaa, at Skydningen hørte op ved Middagstid. Begge Skibsjournaler fortæller videre, at Admiral Gabel i Platfoden sidst i 1ste eller først i 2det Glas (c. Kl. 4 $\frac{1}{2}$ EM.) kom om Bord igen, ledsaget af flere andre Chalouper, der havde været i Dynekilen; de meldte, at vore Fregatter, Pramme og Galejer totalt havde slaget Fjendens Galejer og Skærbaade samt 1 Pram og erobret dem foruden 1 Galej, der var brændt, og 1, der var sænket. Kl. c. 6 fo'r Admiralen Nord paa, medens de 3 Orlogsskibe Prins Vilhelm, Fyn og Delmenhorst fyrede for ham og »løckelig Fictoria« 48 Skud. Næste Morgen tidlig gik Gabel atter om Bord paa »Prins Christian«¹. Fra Frederikstad havde Admiralen sendt Meddelelse om Kampen til Vicesatholderen og fortalt ham, at Kampen var forbi Kl. 12²; og den Tidsangivelse faar vel staa til Troende.

Ængsteligt vaager Forf. over, at Gabel ikke faar ringeste Del i Sejren; jeg derimod vover — skønt det vil skurre fælt i hans Øren — at sige, at Tordenskiold har handlet i Gabels Aand; han har faaet en Opgave, og den har han løst glimrende; han har selv valgt Tidspunkt og Fremgangsmaade, har fortrinligt benyttet de Midler, der stod til hans Raadighed, og har handlet efter Omstændighedernes Bydende paa en Maade, der er hævet over enhver Ros; han har vist sig i Besiddelse af strategisk Forstaaelse og brugt »Sømands- og Soldatskab« i en saadan Grad, at han fortjente at komme frem i forreste Række. Hvorfor maa det ikke erkendes, at der her for en Gangs Skyld er givet et Exempel paa godt Samarbejde? Tordenskiold bliver sandelig ikke en Smule ringere af den Grund. At Gabel efter Dynekilen skulde have baaret Nag til ham, kan ikke bevises, og paa Grundlag af, at »saa mange« har paastaet det, at karakterisere ham som »en meget lille Mand«, turde

¹ »Pr. Chr.«s Journal.

² Dsk. Saml. 2. R. I S. 233.

være noget forhastet; han var ganske simpelt en dygtig Officer, medens Tordenskiold var et Geni.

Om de umiddelbare Følger af Tordenskiolds Bedrift kan der tvistes; Carl XII har næppe tænkt paa at benytte det i Dynekilen tabte Artillerimateriel til en Belejring af Frederikssten i 1716; der var ikke Tid dertil paa Grund af det truende Angreb paa Skaane; da Besiddelsen af Fæstningen imidlertid havde stor Betydning for Svenskerne, gjorde han Natten til 4. Juli et Forsøg paa at overrumple den; men da det totalt mislykkedes, opgav han foreløbig alle offensive Planer mod Norge; den 7. Juli tidlig om Morgenen brød alle de Tropper op, som havde ligget mellem Glommen og Grænsen, og marcherede hen imod Svinesund¹. Tordenskiolds Bedrift fik Kongen til at fremskynde Rømningen af Norge, hvor hans Tropper ikke havde kunnet finde Underhold; Tilførslerne over Dynekilen forslog nemlig ikke ret meget; der var sat en Stopper for et Angreb paa Norge, og Gabels Eskadre kunde gaa til Hovedflaaden, hvor man længtes efter den; at det Skærgaardsmateriel, »som skulde benyttes til direkte Beskyttelse af Transporterne fra Gøteborg til Krigsteatret i Norge«, blev ødelagt, var naturligvis ogsaa af Vigtighed. Side 383—391 bekæmper Forf. ellers i de kraftigste Udtryk alt Skærgaardsmateriel, enten det bruger Damp eller Aarer, og angriber den norske Forsvarskommissions »bærende Idé«. Det ligger dog lidt langt borte fra Tordenskiold! Om det tagne Artillerimateriel ved Forf. ikke Besked (S. 636); detaillerede Oplysninger findes i øvrigt i Kbhvn.'s Tøjhusrgnsk. 1717 og i Gen. kom. Dsk. Kopibog ^{26/1} 17 Nr. 180. De største Kanoner var 18 Pds.

Dynekilaffæren skal absolut være en »norsk« Sejr; der er ingen Tvivl om, at de fleste af Matroserne og Soldaterne var Nordmænd; men, naar Forf. mener, at alle de Officerer, der har udmærket sig: »Dynekilens norske Dreng«, ogsaa var Nordmænd (S. 669), gaar han for vidt; af de Officerer, han nævner, var kun Tønder utvivlsomt

¹ Lagermark S. 73 f.

hjemmehørende i Norge; Grib var (hvad Forf. ved) født i København, men muligvis af norsk Slægt; Henri Clavel de l'Etang var født 1684 i Holland¹; Sivertsen, der i øvrigt hed Sivers, var Broder til den kendte russiske Admiral, der var født i Stade; hans Fader var Skaaning og havde tjent i den danske Flaade². Om »Hvide Ørn«s Chef, Vilh. Lemvig, taler Forf. ikke; hans Fader, Højesteretsassessor P. L., havde taget Navn efter sin Fødeby ved Limfjorden. Trods sin Forkærlighed for Nordmændene kan han dog udtale sig anerkendende ogsaa om indfødte Danske. I og for sig har Spørgsmaalet om Officerernes Nationalitet først begyndt at gøre sig gældende et Stykke ind i det 19. Aarhundrede. Endnu i 1806 stod der i den preussiske Hær 6 danskfødte Generaler, blandt hvilke Heinrich Otto Scheel og Georg Steensen var de mest bekendte. Det tager sig derfor mærkeligt ud, naar Forf. (S. 739) udtaler sig om Tordenskiolds Misundere, at de er »blinde af Had mod en Udlænding, der er dem for overlegen«. Det er atter et »populærhistorisk« Udbrud. Der er sikkert ingen Dansk, der i det 18. Aarhundrede har betragtet Norge som Udland.

Fremstillingen af Felttogene 1717—1719 indeholder meget vigtige Bidrag til den Store Nordiske Krigs Historie. Forholdet mellem den norske Overkommando og Tordenskiold er her for første Gang indgaaende behandlet. Forf.s Undersøgelser vil sikkert faa Betydning ved Udarbejdelsen af niende og sidste Bind af det danske Generalstabsværk; men naturligvis maa man anvende Kritik.

Et helt Kapitel er viet en »sømilitær og national Vurdering« af Tordenskiold. Der er ingen Tvivl om, at han som Carl XII og Krigskunstens store Mestre hyldede »Tilintetgørelsesteorien« og forstod at anvende den. Han kendte Offensivens Overlegenhed og vidste at forberede Angrebet ved at skaffe sig udmærkede Oplysninger om Fjendens Stridskræfter og om de Punkter, hvorimod Stødet skulde

¹ Pers. Tidsskr. I. R. IV S. 307.

² Klingbergs Registre; Dsk. Biogr. Lex. XV S. 617.

rettes. Han havde baade som Skibschef og som Fører for større Kommandoer vist sig som Taktiker af Rang. Om hans »sømilitære« Betydning er alle kyndige Krigshistorikere enige; men paa dette Sted kan jeg ikke gaa ind paa at drøfte Forf. Anskuelser om »Søstrategi« og »Søtaktik«, som er noget ensidige.

Paa den »nationale Vurdering« skal jeg ikke komme ind. Søkrigshistorien er i den lange Periode, da Danmark og Norge stod under samme Konge, fælles for begge Riger; man kan ikke tale om en dansk Søkrigshistorie i Østersøen og en norsk i de nordligere Farvande. Den nuværende danske og den nuværende norske Flaade nedstammer begge fra den fælles dansk-norske og har lige Del i dens berømtelige Traditioner og store Minder; Tordenskiold har tilhørt det fælles Officerskorps; hans Minde æres i begge Mariner. »For Nemheds Skyld« skriver danske Historikere ofte »Danmark« i Stedet for »Danmark-Norge«; men gælder det Begivenheder paa den norske Krigsskueplads, er det kun Svenskere, der kalder Nordmændene for Danske.

Bogens Kapitel XIII omhandler Tordenskiolds sidste Leveaar og Død. Forf. har for saa vidt været heldigt stillet, som de Kilder, der skulde indeholde Oplysninger om Behandlingen af den døde Helt, er meget mangelfulde, saa at han har været nødsaget til at ty til Gisninger. Den vigtigste Kilde er Legationssekretær Math. Jessens Skrivelser til Oversekretær i Tyske Kancelli Chr. Sehested. Den 12. Novbr. 1720, samme Dag Duellen havde fundet Sted, udbad han sig fra Hannover Ordre med Hensyn til Liget, som han paa egen Haand lod balsamere og hensætte i Kapellet i Reten Kirke. Den 22. indberetter han, at Tordenskiolds Ven, Kapt. i Flaaden C. Ployart er kommen, og at de sammen har registreret Tordenskiolds Efterladenskaber; den 3. Decbr. indberetter Jessen, at Ployart har meddelt ham, at det er Kongens Vilje, at Liget skal føres til København paa Fregatten »Raa«; hvorfra Kaptajnen ved dette, kan ikke oplyses; hverken Gehejmeregistraturen eller Ausländische Registrant

indeholder noget derom; muligvis har Sehested skrevet privat til Jessen, men dennes Legationsarkiv findes ikke mere; heller ikke i Admiralitetets Arkiv findes noget om dette Emne. Et Par Maaneders Tid før Duellen var »Raa« sendt til de Rygenske Farvande, hvorfra den skulde gaa til Trave for at afhente en højtstaaende dansk Embedsmand, Etatsraad A. Weyse. Paa det Tidspunkt, da der blev Tale om at hjemføre Tordenskiolds Lig, laa Fregatten ved Travemünde. Den 13. skriver Jessen, at han har erfaret, at Tordenskiolds Lig er i Lybæk, og at Kapt. Neuspitzer paa »Raa« venter paa Ordre; Ployart, der er rejst fra Hamborg, hvor han har besøgt sin Familie, medfører forhaabentlig de fornødne Ordre. Men hverken han eller nogen anden fik en saadan Befaling. Man har Lov til at beklage, ja ogsaa til at harmes over, at den danske Regering kunde optræde saa utaknemligt og bornert; den maatte dog kunne overvinde Betænkelighederne ved at vise den store Søhelts afsjælede Legeme al den Ære, der tilkom hans Navn, selv om han havde krænket Landets Love ved at modtage en Udfordring til en Duel. Men selv om Harmen er nok saa berettiget, maa man ikke (S. 1064) med spærret Skrift citere, at »Admiralitetet har forbudt at transportere Liget paa Fregatten«, — for derom staar der ikke et Ord i Jessens Skr. af 13. Decbr. Fregatten blev hjemkaldt den 26. Decbr., da Chefen havde indberettet, at Weyse ikke kunde ventes for det første. —

Den 30. Decbr. kom Tordenskiolds Lig til København paa en Galiot, som Familien havde lejet; allerede forinden havde hans Broder, Schouthynacht Wessel paa Ravnstrup, anmodet om Tilladelse til, at Kisten i al Stilhed maatte hensættes i Holmens Kirkes Kapel; nogen Ansøgning foreligger dog ikke; paa hans Vegne optraadte Købmand Niels Hjorth, hvis Skr. af 17. Fbr. 1736 indeholder alt, hvad man med nogenlunde Sikkerhed ved om Behandlingen af Tordenskiolds Lig ved dets Ankomst til København. Det maa dog erindres, at den er over 15 Aar yngre end Begivenheden.

Hjorth fortæller da, at han paa C. Wessels Ordre henvendte sig til Admiral Raben og Admiralitetet med Anmodning om, at 2 Officerer i en Vogn i al Stilhed maatte følge Kisten til Kapellet. Efter Hjorths Fremstilling lovede samtlige tilstedeværende Admiralitetsherrer, at det skulde ske paa samme Maade, som det var sket med Kom. Chr. Thomsen Carls Lig, der ogsaa var dræbt i Duel¹. Men Hjorth meddeler videre, at en vis Herre, hvis Navn han ikke nævner, lagde sig i Vejen herfor, og endog henvendte sig til Holmens Præst, der meddelte Hjorth, at han havde flere Mænd imod sig, saa at der ikke kunde blive Tale om at benytte Ligvogn eller om at kaste Jord paa Kisten. En anden høj Herre udtalte overfor Hjorth, at Viceadm. Tordenskiold alle Dage fortjente lige saa stor Ære som Kom. Carl, men fraraadede ham at henvise dertil i en eventuel Supplik. Han fulgte Raadet og ansøgte 30. Decbr. som Fuldmægtig for Arvingerne om, at Liget i al Stilhed maatte flyttes fra det samme Dag ankomne Skib til Holmens Kirkes Kapel, og at Admiral Raben som Kirkens Patron maatte faa fornøden Ordre. Dette blev Dagen efter bevilget af Kongen ved en gennem Kancelliet udfærdiget, af Oversekretær D. Vibe kontrasigneret Ordre. Da Hjorth derefter henvendte sig til Raben, erklærede denne, at Overførelsen skulde ske om Natten i en Chaloupe, og Kisten bæres af Underofficerer, og det fastholdt han trods alle C. Wessels Forestillinger. Den 3. Jan. 1721 blev Kisten af Underofficerer hensat i Kapellet. Selv om man nu ikke, som det hedder i Forf.s temperamentsfulde Sprog (S. 1067), tør sige, at Tordenskiolds Lig blev »luret ned i Gravkælderen under Holmens Kirke, hvor det blev midlertidig henslængt«, var det dog en uvær-

¹ I Dsk. Lov 6. B. 8. C. hedder det: Ingen, som omkommer i en saadan virkelig Duel, maa enten i Kirke eller Kirkegaard begraves, men deres Legeme skal af Skarpretterens Folk bortføres. Kom. Carl faldt imidlertid ikke i Duel; han trak blank for at værges sig; her var ikke Tale om en overlagt Lovkrænkelse, men om et Slagsmaal (Bidrag til den St. Nord. Kr. Hist. Bd. V S. 71).

dig Maade at optræde paa overfor en af dem, der havde bidraget mest til at skabe Danmark-Norges Flaades store Traditioner; og man forstaar ikke, at den enevældige Konge ikke i dette Tilfælde kunde sætte sig ud over Lovens Bogstav. Forf. mener med Sikkerhed at kunne gaa ud fra, at det var daværende Overkrigssekretær Viceadm. C. C. Gabel, Tordenskiolds falske Ven, der her har taget »en lav, lidenskabelig, sort Hævn«. (S. 1068 f.) For hvad? spørger man; sikkert er det under alle Omstændigheder, at denne Anskuelse er Skyld i Forf. aprioriske Fremstilling af Gabels og Tordenskiolds Forhold i 1716, og at den er urigtig, har jeg tydeligt nok paavist.

Kapitlet om »Skiftet efter Tordenskiold« er behandlet andet Steds her i Tidsskriftet. Det sidste Kapitel: »Slutning« virker som en stille, fredfyldt Aften efter en lang Uvejrsdag, hvor Solen kun en sjælden Gang har faaet Lov til at lyse over Danmark og Danskerne. Med nænsom Haand maler Forfatteren et smukt og sympatisk Billede af sin Helt og søger med stor Veltalenhed at bevise, at det ligner; noget uretucheret Fotografi er det nu ikke; men det skal et Maleri jo heller ikke være; har man forsonet sig med Malemaaden, kan man godt have Fornøjelse af at betragte det, og det er ogsaa det bedste, der foreligger.

Det smukt udstyrede Værk bringer Gengivelser af alle eksisterende Portrætter af Tordenskiold lige fra Denners berømte Maleri til Goschs Tændstikæsker; Blix' Tegning kunde gerne have været sparet. Blandt de talrige andre Bilag findes Portrætter af hans Paarørende, Billeder af Genstande, der har tilhørt ham, og Kort og Planer over de forskellige Skuepladser for hans Bedrifter; uheldigvis er de ofte anbragte meget langt fra det Sted i Texten, hvortil de hører.

Det har været et stort Arbejde at skrive Bogen om Tordenskiold, men det har ogsaa været et stort Arbejde at læse den; den er for omfangsrig; der er taget for meget med, som godt kunde have været udeladt; der er for mange

og for store Fejl i Detaillen, hvad der er uheldigt i et saa polemisk anlagt Arbejde; jeg har paavist en Del af dem; men der er sikkert flere. I Norge skal Bogen have gjort stor Lykke; danske Læsere vil jævnligt føle sig stødte over de mange Udfald mod Danmark: »Stødet fra den danske Front« o. s. v. Da Forfatteren selv er fuldt overbevist om at have skiftet Sol og Vind lige, maa man tilgive ham og glæde sig over det meget gode og nye, han bringer, og over hans friske og temperamentsfulde Fremstilling; men som Kildeskrift maa Værket omgaas varsomt, og Stikpillerne maa man tage overlegent. Hvad siger ikke Tordenskiolds Frænde:

»Landsmand, Roserne Du tage,
Og af dem Du Honning drage;
Men for alting agtsom vær;
Kom ej Tornene for nær«.
